

dottak értelmében dolgoztassanak át, beleértve az írásbeli dolgozatok külső kiállításának, az ú. n. írásszabályoknak egységesen kötelező megállapítását is. — 3. Félévenként az eddig 3 helyett 5 zárthelyi dolgozat legyen kötelező és ezek szolgáljanak alapul az osztályozásnál. — 4. Újból megállapítandó az a minimális tananyag, amelynek feldolgozása még az egészen gyenge tehetségűeknek is lehetséges legyen. Épen ezért az eddigi tananyagból több lényegtelen, vagy kevésbé fontos részt el kellene hagyni és — szerény véleményem szerint — az algebra és könyvvitel tanítása mellőzendő volna.

Eckerdt Elek.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

Magyar nyelv.

Reviczky Gyula: Magamról.

IV. osztály.

Óravázlat.

I. Számonkérés.

1. Tompa Mihály: Az én lakásom.
2. Írásbeli: Egy tréfás esemény.

II. Ráhangolás.

A Reviczky Gyuláról szerzett ismeretek (Pán halála) felújítása és kiegészítése. A hangulatok rabja.

III. Célkitűzés.

Reviczkynek „Magamról” című verse alapján elmélkedés arról, hogy az élet jó-e vagy rossz, szép-e vagy rút.

IV. Tárgyalás.

1. A költemény bemutatása.
2. Másodszori olvastatás és tartalmi megbeszélés részegységek szerint:
 - a) Lelki állapotunk szerint látjuk a világot rossznak vagy jónak (1—3 szakasz).
 - b) Bajainkért a világot vádoljuk, örömünkben megszépítjük (4—5. szakasz).
 - c) Bánatunkban nem értjük az örvendőt, örömünkben a szenvedőt (6. szakasz).
 - d) A világ se jó, se rossz: hangulat (7. szakasz).
3. A költemény gondolatmenete.
4. Alapgondolata.

5. Műfaja.

V. Összefoglalás.

A házi írásbeli feladat címe: a költemény tetszésszerinti sora.

Tanítás.

I. Számonkérés.

1. Milyen kedélyes költeménnyel szórakoztunk legutóbb, T.? (Tompa Mihálynak „Az én lakásom” című tréfás költeményével.) Hogyan keletkezett ez a hangulatos vers, H.? (Mikor Tompa Mihály elfoglalta papi hivatalát egy felvidéki falucskában, olyan ócska lakást adtak neki, hogy más ember kétségbe esett volna. Ő azonban, mint az Isten jámbor szolgája, tréfásan fogta föl ezt a súlyos kellemetlenséget, s ezzel elviselhetővé tette helyzetét.) Hogy milyen furcsa volt Tompa papi lakása, azt elmondjátok a könyv nélkül tanult tetszésszerinti részekkel. (A felszólított tanulók: Nincs itt annál szebb, mikor szél fú... Hogy pap vagyok, mindenki tudja... S a zápor hogy tréfál meg éjjel!... Anno ezer —, de hát ki tudná, E ház mikor építeték?... Gyertyát gyújtok mérgemben ekkor... Miről nem zengett még az ének... Hajlékom, meg vagy énekelve!... S akadna olyan rossz keresztény, Ki zúgolódnék mindezen...) Mit tudsz költeményünk műfajáról, B.? (Ez a költemény szatíra, mert a társadalom hibáit gúnyosan ostorozza. Itt a gúny a község lakói ellen irányul, akik papjuknak nagyon elhanyagolt lakást adtak.) Milyen szatírákat ismerünk még, D.? (Petőfi-nak „A magyar nemes” és „Pató Pál úr” című szatíráit. „A magyar nemes”-ben a nemesség tudatlanságát, renyhességét és gög-jét ostorozza, a „Pató Pál úr”-ban a magyar ember szűk látó-körét és tétlen életmódját gúnyolja javítás oéljából.)

2. Miről kellett írnotok, F.? (Egy tréfás eseményről.) [A fűzetek megtekintése.] Fogalmazványát olvassa N.!

Egy tréfás esemény.

A szállingózó hóról jut eszembe egy tavaly téli tréfás élmény.

A jég volt már akkor olyan vastag, hogy öten-hatan, akik rajta voltunk, még csak nem is gondoltunk a beszakadásra. E szerencsétlenség azonban mégis megtörtént. Ugyanis egy korecsolyázni tanuló fiú úgy elesett a jégen, hogy az körülötte megrepesztett. Föl akart tápázkodni, de nem sikerült, mert a jég nagy robajjal beszakadt alatta. Abban a pillanatban észrevettük a térdig beszakadt fiút. Három fiú azonnal mellette termett, valószínű nem a mentés, hanem a kíváncsiság céljából. De ráfizettek kíváncsiságukra, mert alig értek a beszakadt közelébe, az összeropesztett jég máris beszakadt velük. Ezen aztán jót kacagtunk, hát még, amikor megláttuk, hogy kijönni sem bírnak. A jég ugyanis mindannyiszor újra meg újra beszakadt, valahányszor lábukat a jég tetejére tenni igyekeztek a jeges vízből. Segítségükre nem mehettünk, mert mi is póruljártunk volna. Segítségét sem hívtunk, mert nem voltak veszélyben, meg hát a legközelebbi tanya is messze volt. Így, mivel

hogy mást nem tehattünk, csak neveltük őket. Akkor bizonyosan nem neveltünk volna, ha mi lettünk volna a szerencsétlenek helyében.

A jeget maguk előtt törve azután nagynehezen kijutottak a partra. Vizesen, fázva, de ami a fő: épségben. Az egyiknek ugyan bentmaradt valahol az egyik korcsolyája, de már nem ment vissza érte. (N. K.)

Mit szoltok N. dolgozatához? H.! (Jól választotta meg a tárgyat. Igaz, hogy a beszakadt fiúknak nem volt nevetni valójuk, de mivel nem volt ez számukra veszélyes, a többiek jót nevettek kapálódzásukon. A Tisza jegének beszakadásáról bizonyára borzalommal írt volna N. Dolgozata kifogástalan.) Mit óhajt mondani, B.? („E szerencsétlenség megtörtént“ helyett: „A szerencsétlenség megtörtént.“) Igazad van. Egyébként N. fogalmazványa ügyes, eleven, szemléletes.

Hallgassuk még meg M. dolgozatát!

Egy tréfás esemény.

Az iskolai életben sok tréfás esemény történik. Az ilyen esemény néha napokig beszéd tárgya. Egy ilyen esemény még mindig az emlékezetemben maradt a negyedik elemiből.

A tintával mindig óvatosan kell bánni. Észre sem vesszük, és a kezünk máris tele van tintafoltokkal. Az egyik fiúnak azonban még az orra és az arca is tintás lett, a keze pedig még egészen friss tintás volt, ahogy az osztályból kijöttünk. Természetes, hogy a társai nagy nevetéssel fogadták. Végre is megértette, hogy az orra tintás. Odanyúlt, hogy letörölje, és még a kezén lévő tintát is rákenete az arcára. Végre is letisztogatta magáról a tintát. Az bizonyos, hogy ezután óvatosabban bánt a tintával ez a fiú, hogy ne váljon máskor a neveltség tárgyává. (M. L.)

Ki óhajt hozzászólni? K.! (M. valóban tréfás eseményről írt: a tintásarcú diáknak nevet az ember. Elevenebben is írhattott volna erről az érdekes tárgyról. Főlöszleg ismétlések fordulnak elő írásában: kétszer fordul elő egymás után „ilyen esemény“ és kétszer „végre is“.) G.! („Ne váljon a neveltség tárgyává“ helyett: „Ne váljon neveltség tárgyává.“) Ezeket a kifogásokat M. is észrevette volna, ha figyelmesen végigolvasta volna írását. Máskülönben rövid és velős fogalmazvány.

II. Ráhangolás.

Mutatok egy képet! (Az osztály: Reviczky Gyula.) Mikor találkoztunk vele tanulmányaink folyamán, K.? (A III. osztályban olvastuk „Pán halála“ című versét.) Mit fejez ki benne, V.? (Mély vallásosságát fejezi ki: a pogányság bukását s a kereszt győzelmét.) Miért volt Reviczkynek különösen szüksége a mély vallásosságra, G.? (Élete tele volt szenvedésekkel: anyja korán meghalt, apja eltékozolta vagyonát, s ezért nagy szegénységben tengette életét; tüdővésztes volt.) Reviczkyre nagyon ráillett Arany János megállapítása: „Mert szegénynek drága kincs a hit, Túrni és remélni megtanít“. Mindössze három éves

volt, s a kertben játszadozott, mikor valaki kézen fogta, s egy homályos szobába vezette, hol lobogó gyertyák között feküdt egy fehérruhás asszony. Megértette, miről van szó, s zokogva ráborult halott édesanyjára. Ez a megrázó élmény végigkísérte egész életén. Édesanyja halálával mindent elveszített, apja könnyelműsége és tékozlása nagy szegénységbe döntötte, a sors kegyetlenül hánytavetette, s gyógyíthatatlan tüdővérsze vetet véget szenvedésének 34 éves korában. A sok csapás rendkívül hatott érzékeny lelkére: az életet sokszor sötétnek, kegyetlennnek, elviselhetetlennek, céltalannak látta. Ez a fájdalmas lehangolás költészetében is megnyilatkozik. Sokszor azonban úgy érezte, hogy nem érdemes lelkét marcangolni, mert a világ se nem rossz, se nem jó, hanem olyan, mint amilyen az ember hangulata. Ha jó kedve van, szépnek látja a világot, ha rossz a hangulata, értelmetlennek érzi az életet.

III. Célkitűzés.

Reviczkynek „Magamról“ című költeménye alapján elmélkedjünk arról, hogy az élet jó-e vagy rossz, szép-e vagy rút. Megtaláljuk a ... lapon.

IV. Tárgyalás.

1. A költemény bemutatása.

1. Rossznak mondd a világot,
Dőresége bosszúságod;
Siratod az élet álmát,
Földi gondok durva jármát;
Felpanaszlod lázban égve:
Bölcs elméje, jók erénye
S fényt sugárzó lángod, ég,
Csak hiúság, buborék.

2. Ó, pedig hány perced, órád
Volt, midőn e sujtoló vád
Könnyeidben elviharzott
S kiderült rá szíved, arcod.
Gyönyörűség volt az élet,
Megáldottad születésed;
Rózsák közt jársz, azt híved,
S mi okozta? ... Semmiség!

3. Nem tudod, mi nyomja szíved,
Semmiségek üdvözítnek.
Hogy jön, nem tudod, csak érzed,
Hogy e bűnös-bűvös élet,
Mely ma szennyes, ronda börtön,
Holnap éden kertje rögtön.

Ma a békét áhítod,
S holnap küzdve élni jobb.

4. Ember! önző vágy vezérel,
Bánatával, örömeivel,
Ezt az undok szép világot
Sorsodon át nézve látod.
Hogyha gondok elcsigáznak:
A világot éri vádad,
S ha öröme gyúl szíved:
Nincs e földnél semmi szebb.

5. Ragyoghat a nap az égen;
Te sötétben, feketében
Látsz mindent, ha bánatod van;
Míg, ha kedved lángra lobban,
Minden érted van teremtvé;
Télen is jársz rózsakertbe,
A nap is csak rád ragyog.
S kik itt laknak: angyalok.

6. Az örvendőt meg nem érted,
Ha világod búban éled:
S csak ha lelked szenvedőnek
Vallod, sajnálsz szenvedőnek,
Mit törődöl a világgal,
Szenvedő szív sóhajával,
Ha egy édes pillanat
Teljesíti vágyadat!

7. Hát ne fordulj vak hevedben
A világ és rendje ellen . . .
Ugy tekints az emberekre,
Hogy a föld se jó, se ferde;
Se gyönyör, se bú tanyája,
Csak magadnak képe, mása.
Ki sóhajtoz, ki mulat,
A világ csak — hangulat.

2. Másodszori olvastatás és tartalmi megbeszélés részegységek szerint.

Könnyű ennek a költeménymek a megértése, s a hangulataiba való beleilleszkedés? (Könnyű.) Miről van itt szó, R.? (A világ se nem jó, se nem rossz, hanem hangulatunk szerint ítéljük meg. A világ: hangulat.) Hogy ezt a különös gondolatot minden ízében megérthessük és átérzhessük, még egyszer elolvassuk a verset.

a) Először is megtudjuk, hogy mi szerint látjuk a világot rossznak vagy jónak. Kezdje M.! (Rossznak mondod a világot... Ó, pedig hány perced, órad . . . Nem tudod, mi nyomja szíved . . .) Elég! Milyennek mondja a költő a világot, S.? (Rossznak, tele van gondnal, az ember húzza a jármot.) Hogyan vélekedik a bölcseségről, jóságról, erényről? (Ez mind hiúság, s eloszlik, mint a buborék.) Mikor látja a világot ilyen sötétnek, céltalannak? (Ha rossz kedve van.) De ha fájdalma elviharzik, s kiderül a szíve, milyen lesz egyszerre az élet, D.? (Gyönyörű, születésünket áldjuk, rózsák közt járunk.) Nagy dolgok okozák ezt a hirtelen változást? (Semmiség.) Az életet minden semmiségért ma gyászos börtönnek érezzük, holnap paradicsomi állapotnak; ma békés nyárspolgárként óhajtottunk élni, holnap pedig küzdeni akarunk az életért.

b) Lássuk, mit csinálunk bánatunkban és örömünkben! G.! (Ember! önző vágy vezérel . . . Ragyoghat a nap az égen . . .) Min keresztül látjuk ezt az „undok”, de mégis „szép” világot, H.? (Sorsunkon keresztül.) Hogyan? (Ha bánatunk van, sötétnek látjuk a világot, bármennyire ragyog is a nap; ha jó kedvünk támad, azt hisszük, hogy értünk van az egész világ, télen is rózsakertben járunk, s az emberek mind angyalok.)

c) Együttérezzünk-e embertársainkkal, ha örömünk vagy bánatunk van? Erről olvas K.! (Az örvendőt meg nem érted . . .) Milyen feleletet kaptunk a kérdésre, T.? (Az örvendő nem érti meg a szenvedőt, s akinek bánata van, nem tud más ember boldogságán örülni.) Mi hat erősebben az ember viselkedésére: az öröm, vagy a bánat? (A bánat.) Könnyen tudunk-e ilyenkor együttérezni a vigadozókkal? (Nem.) De átérezzük-e másnak a szenvedését, boldogtalanságát, szerencsétlenségét, ha a sors kedvezése folytán boldogok vagyunk? (Igen.) A szegények, elesettek és szerencsétlenek vigasztalása és anyagi támogatása a velük való együttérezésen alapszik. Csak az önzők, kérgesszívűek és istentelenek nem akarják megérteni a keresztény erkölcs páncsát.

d) Jó-e hát a világ, vagy rossz? Erre felel az utolsó szakasz, B.! (Hát ne fordulj vak hevedben A világ és rendje ellen . . .) Milyen a költő véleménye a világról, V.? (A világ se nem jó, se nem rossz, hanem lelkünk képe, mása. Jó hangulatunkban jónak, rossz hangulatunkban rossznak látjuk. A világ csak hangulat.)

3. A költemény gondolatmenete.

Most állítsuk össze a költemény gondolatmenetét! Mi szerint látjuk a világot jónak, vagy rossznak, M.? (Lelki állapotunk szerint . . .) Mit okolunk bajainkért, H.? (A világot . . .) Jó kedvünkben mit csinálunk a világgal, S.? (Megszépítjük . . .) Milyennek látjuk a világot bánatunkban, V.? (Ragyoghat a nap az égen . . .) Hát örömünkben, R.? (Minden értünk van teremve . . .) Megértjük-e bánatunkban az örvendezőt, örömünk-

ben a szenvedőt, G.? (Bánatunkban nem értjük meg az örvendőt . . .) Jó-e hát a világ, vagy rossz, F.? (Se nem jó, se nem rossz . . .)

4. Alapgondolata.

Mi ennek az érdekes gondolatmenetnek a lényege, a lelke, az alapgondolata? (Az osztály: A világ csak hangulat.) Ezt a mondatot vészték a költő sírkövére, s ma már szállóigévé lett.

De most beszéljünk arról, vajjon teljesen igaza van-e a költőnek. Való igaz, hogy sokszor nem tudjuk, miért vigadunk, s miért szomorkodunk, miért látjuk a világot olyan szépnek és jónak, s miért érezzük olyan rútnak és gonosznak. Mindéz hangulatunk következménye. Vannak azonban olyan természetű emberek, akik az életnek csak a szép és jó oldalát érzik, a nehézségeket és csapásokat igyekeznek könnyedén felfogni, s a lemondás és kétségbeesés ismeretlen előttük. Ezekről mondja Reviczky:

... ha kedved lángra lobban,
Minden érted van teremtvé;
Télen is jársz rózsakertbe,
A nap is csak rád ragyog,
S kik itt laknak: angyalok.

Az ilyen életfelfogású emberek az optimisták. Ezekkel ellentétben vannak olyan emberek, akik a világot sötétnek, keserűnek, értelmetlennek érzik. Ezekről mondja a költő:

Ragyoghat a nap az égen,
Te sötétben, feketében
Látsz mindent, ha bánatod van .

Ez a pesszimisták életfelfogása. Milyennek látja Reviczky az életet, T.? (Hangulatától függ.) Ezt a gondolatot nem tehetjük egészen magunkévá, mert a világ a jó Isten célszerű, tökéletes alkotása, s a bánatnak éppen úgy meg van az értelme, mint az örömnak; a kettő együtt jár, akár csak a fény és az árnyék. Aki nem ízelte meg a szenvedést, az nem tud igazán örülni. Optimistáknak kell-e lennünk, vagy pesszimistáknak? (Az osztály: Optimistáknak.) Nem szabad a csapások súlya alatt összeroskadni, vagy tétlenül siránkozni és keseregni, mert ez férfiatlanság. Különösen nekünk, magyaroknak, nem szabad elcsüggednünk. Mennyi szenvedés, megpróbáltatás és csapás ért bennünket a történelem folyamán, mégis itt vagyunk, és csüggedés nélkül, bizalommal nézünk a jövőbe. A csapásoktól sanyargatott költő pesszimizmusa is enyhül, amikor azt mondja, hogy a világ: hangulat. Ez a kijelentése fontos tanulságot rejteget. Hatalmunkban áll-e hangulatunkat irányítani? (Igen.) Ha néha nehezen is, mégis lehetséges. Hogyan értelmezhetjük tehát

költeményünk alapgondolatát, M.? (Ne legyünk a hangulatok rabja, hanem irányítsuk hangulatainkat úgy, hogy az életet szépnek és jónak lássuk.) *A világ tehát olyan, amilyennek mi teremtjük meg.* Reviczkyt megtaposta az élet, még sem akart tőle megválni. Borzadva gondolt a halálra:

Meghalni? Ó ne, ne még!
Agyam még eszmetűzben ég,
Forró szívem
Jobban pihen
A napon: ó, a sír setét!

5. Műfaja.

Reviczky „Magamról“ című vallomása életbevágó kérdéseket feszeget. Szó esik itt a világ jóságáról és rosszságáról, szépségéről és rútságáról, örömről és bánatáról, és befejezésül a világ lényegéről. A költő mint oktató bölcs szól az olvasóhoz. Ismerünk már ilyenfajta költeményt? Gondoljunk a III. osztályos könyvnélküliekre! K.! (Arany János: „Fiamnak“ című verse.) Mi a tárgya, D.? (Arany János kisfián keresztül arra oktatja a magyar ifjúságot, hogy az élet nehézségeit csak mély vallásossággal lehet elviselni. A bölcs tanításokat minden szakasz végén refrén foglalja össze: „Kis kacsóid összetéve szépen, Imádkozzál édes gyermekem!“) Életbevágó mély gondolatok, bölcs eszmék fejeződnek ki ebben a két költeményben. Arany költeménye azonban közvetlenül *tanít*, ezért *tanköltemény* a neve; Reviczky inkább *bölcselkedik*, ezért *bölcselő költeménynek* tekinthetjük.

V. Összefoglalás.

Milyen különös költeményben mélyedtünk el a mai órán, F.? (—) Mit tudsz a szerzőről, L.? (—) Hogyan fejezi ki az optimista és pesszimista világnézetet, M.? (—) Mi a költemény alapgondolata, G.? (—) Milyen műfajt ismertünk meg benne, H.? (—)

A költemény 5. és 7. szakasza könyvnélküli lecke.

Házi írásbeli feladatul mindenki válasszon a költeményből egy tetszészerinti sort, s azt töltsse meg étellel! A dolgozat címe lehet pl.: „Ragyoghat a nap égen...“; „Nincs a földnél semmi szebb...“; „A világ csak hangulat...“ stb. Annak a fogalmazványa lesz tartalmas, aki egy mély élményén keresztül a lelkét tárja ki. Nagy érdeklődéssel várom munkáitokat.

Szántó Lőrinc.